

נאמר של עיר

מוחמד עלי הרושובסקי של הספרות הישראלית * ארץ ישראל הישנה והמרתקת * הצטברות השירות של מישל חדר

מי מריבה

המתורגאון

רוח רעה מהלכת מזה שנים מספר בי מוסדות חקר הספרות של אוניברסיטת תל-אביב, ומטילה חתיתה על מרצים צעירי רים שקידומם נעצר. הרוח הרעה היא הפרופסור **בנימין הרשובסקי**, פרו עבודת הדוקטוראט שלו. הקמתה של אוניברסיטת תל-אביב ומותו בטרם עת של הפרופסור **יוסף האפרתי**, צברו כוח חסר תקדים בידיו של הרשובסקי הנ"ל, שעל פיו ישק דבר ויתנהל חקר הספרות באוניברסיטה זו.

מסיבות שונות (שלדעת כמה מתלמידיו נובעות מכך שהגיע לגיל המעבר) הסב הרשובסקי הנ"ל בשנים האחרונות חלק מהתעניינותו האקדמית לשטחי התירגום והשירה. הוא החל מתרגם בשיטתיות חרושית דברי-שיר מחצי תריסר לשונות לשפת הנביאים והכהונים, תחת שם העט **ה. בנימין**. ראשית, הוא הביא בעברית משיריו של **ברטולד ברכט**, הניקראים כמו חוברו בידיו של **אורי צבי גרינר** ב"ר. אחר החל לפרסם שירים, פרי עטו, תחת שם העט **גבי דניאל**.

קורבנו החדש של הרשובסקי הנ"ל הוא הסופר היהודי הנהדר **שלום עליכם**, הנחשב בעולם כולו קלאסיקן. בנימין הרר שובסקי החליט להביאו בעברית העילגת שלו משיריה של המשוררת הרוסיה הנדה דרת **אנה אחמטובה**. אחד מהממצים הבכירים לספרות באוניברסיטת תל-אביב, המתקומם נוכח משעיו ומחלדיו התרגור מיים של הרשובסקי, מביא בשורות הבאות, תחת שם העט **מושה ספרא**, ביקור רת המטילה ספק במעמדו הרם של הפרופסור בלא הדוקטוראט, מציגה אותו כי שרלטן ומעוררת שאלות תמהות ביותר לגבי כמה מסגולותיו. ואלה דבריו של משה ספרא כל-שונם:

רוני, רוני בת-ציון, פצחי רינה! העיר לוי, הגאון, היפני ועדקר הרים/ בנימין הרשובסקי, עשה זאת שוב! על פני שמונים עמודים ומעלה של 'סימן קריאה' 10 מוזכנו שוב ב. הרשובסקי /או ה. בנימין /או גבי דניאל בדברי שירה, הגות, תרגום, כאשר שמו מופיע על עמודי 'סימן קריאה' ומעלה מעשרים פעם. מהי בשורתו של המארז הגדול הפעם? I am the best! I am the best! I am the best! הוא אשר נאמר: מוחמד עלי של הספרות העברית!

שאם לא כן, מה המעם, למשל, להשקיע מאמץ, לבזבז משאבים, כספי-ציבור, ול- תרגם מהדש שירים של אנה אחמטובה שתורגמו כבר על-ידי רחל, לאה גולדברג, אברהם שלונסקי? אמת, אין משוררים אלה מציעים לקרסוליו של ה. בנימין, וגם בקראתם בשירה הרוסית נופלת, כידוע, מוזה שלו, ואף-על-פי-כן, שכה אחיה, גם כידם עלה פעם לחרוז איזה חרוז נסבל, או לתרגם כמה שורות.

הנה, מיר אנו משווים תרגומי-שיר של 'קופלית קנה' כרחל עם תרגומו של ה. בנימין, למען תהיה לקוראים היכולת לשי- פוט בעצמם (ראה: זה לעומת זה). דומני שדי בהשוואה שהוכאה כאן, ואין צורך בנתחנות-יתר, בשביל להבין מה בין לחנים מתנגנים לבין גריסת-חצין. מה בין משורר אמת, לגראסומון-אנרופומן. ואף-על-פי-כן, משום כבודה של רחל המשוררת, יורשה לנו להתעכב קצת על הבית הראשון שכתרגומה (שראה אור בקרובין שירת רוסיה) בהשוואה עם הנוסח המאוד לא שירי ומשוררי של בן-תחרותה: אנה אחמטובה אומרת בפסוק הראשון של השיר: "Tak bespomoshchno grud kholodyela" (בתעתיק לא-מיני). לאמור, כה ספרי-שע, אין-אתים, היה החוזה בצמרמורת הקור שאחזה בו. רחל ויתרה בתרגומה על החרוז, בשביל לשמור על עיקרה של התמונה.

נהיה בכחיתת ה'מכנים' תכין לעפריים/ אם נספר כאן שרחל כתבה כביכול שירה רוסית בעברית, שהמיכה לחרוז, ולחני השירה הרוסית ומקצביה היו חלק אינטגרלי של ישותה, והנה דווקא משום היותה משוררת אינת-מעם שכזאת, ידעה שב" תרגום מותר לעתים לוותר על חרוז בש" כיל להציל את נשמת-השיר. וכך עשתה. ואילו בן-תחרותה, מוחמד עלי זה של ה" ספרות העברית, שתרגומה של רחל, בשאר התרגומים של שירת אחמטובה לעברית, היו לנגד עיניו שעה שבא להסגין עליונו" תו כביכול - סבור להניח שאמר לעצמה כך: "איה - רחל נכשלה ולא הצליחה לחרוז - אני אצליח! אני אראה להם! אני אלמד אותם לקח!" וה'אני-ניסט' הזה חרו: "קור פשט בחוה ולא חשתי/ על יד ימין לבשתי/ מה פתאום ולא חשתי/ איפה זה כתוב אצל אחמטובה? וכיצד זה מתיישב עם ההגיון הפשוט? שאם לא חשה, מאין ידעה שקור פשט בחוה? אל תשאל קורא נכבד, אין מקשין קושיות להרשובסקי.

זה ועוד: אפשר מכוון וכידוע לשלול כיום כתיבת שירה חרוזה, שקולה, מתוך הטענה שה-

מקצבים ההארמוניים, המלודיים, או המו- טוריים רחמנא ליצילן, אינם הולמים את הווייתו המסוכסכת, את עולמו הטרוף של האדם בן זמננו, וזכותו של כל אחד, כמיר כן, לכתוב ככל העולה על רוחו, שהרי אחמטובה כתבה שירה חרוזה, שקולה, הארמונית, כריתמים קצובים, סימטריים, ומי שבא להציג בפני הקורא, שאינו מכיר את שירתה כמקור, גירסה עברית שאינה אלא גריסת חצין צורמנית, שלמשמעה נומרות השערות, אינו אלא וייסן העושה וייסנותו קרדום לחפור בו.

ואולם, תרומתו הייחודית הוואת של הרר שובסקי להכרת השירה הרוסית המודרנית מצטנעת בפני תרומתו העיקרית הגדולה, המכרעת, להכרת שלום עליכם 'על כ' אמת', 'כפעם הראשונה בעברית'. כאן הוא ממש שובר את כל השיאים. ומתי בשורתו כאן? תרגום מילולי של אידויר מים! זהו! לא פחות ולא יותר! מאז ברא לעצמו האדם ניכר-שפתיים ציורי, אידומים בלע"ז, מוזיק ומקובל שי- תרגומו המילולי, אם הוא נעשה בכובד ראש, הוא עניין נלעץ ואווילי, אלא אם כן ממתרו לכבד את דעת העברית. מיטב הבדיחות הלשוניות ככל השפות נוצרו מתרגום מילולי של אידוירים. עוד זכור כמה צחק עורר אותו מתרגם מאנגלית, כאשר תרגם את הניב: "to spill the beans", שמקביל לו לערך הניב העברי: "לגלות סודות מן החרד", "לשפוך את השעועי". מסתבר שלשוא נדו לו או, "האיש מספר אחד של תורת הספרות ב" ארץ..." בנימין הרשובסקי, נותן לו הכ" שר לעשות כך. אינכם מאמינים? אדרבה, ראו כיצד הוא עצמו מתרגם:

"או אני מן הסתם מתחילה להצטרק: זה, ההוא, אחות, לא מתראים כל השבוע - כן! שלי כרוגו, מצין בספר..." בש" כול שחוכן שפת 'אין-קוצין' תרגומית זאת, שמקורה האירי פשוט בתכלית, נציין כי מדובר פה באישה המצטרקת בפני בעלה על שאחרה להגיש לו את ארחת הצהריים בשל פגרתה עם אחותה, שלא התראתה אתה כל השבוע. אבל אין מוטיל בהצ" ספרותיותה ובעלה ממשיך לבקום ומציין בספר. כאן, למען ההגינות, עלינו לציין כי כדי שלא ימעה הקורא לחשוב שהי מצטרקת לא התראתה עם אחותה בגלל הבדי, מפנה אותו ה. בנימין להערה כי 'בוין! באירש' הוא ביטוי חזק ל'שטר', יות' או 'הבלים'. למה, אם כן, הקורא הוא מבנים אותך לבוין הזה? כי הוא החליט לכפות על דוברי העברית נורמות לשונות כראות עיניו. ומשול הדבר ל' מישהו שינסה להרגילכם לומר במקום: 'אם אני משקר, אני קוגלאר' ואו יר' גילכם קוצב הנורמה הלשונית שלנו לומר: 'אם אני משקר אני אגוז מפוצץ'." ולסיום, הבה נניח איזו הנחה: נתאר לעצמנו לרעע קט כי נערי 'סימן קריאה' למיניהם, נתברר להם כי פלוני שהריק סיפור מצרפתי לעברית, תרגם את ה" מיספר "guatre = vingt = dix" לא "תשעים" כפשוטו אלא "ארבע פעמים עשרים ועשרה". המספרים אדם לתאר ל' עצמכם, איזו חיננה היו עורכים הרר שובסקי הניכיו על נוייתו של אותו מתרגם היפוטטי אומלל? אבל כשאלילים הנערין, ה. בנימין ערשה ממש דבר זה עצמו, בתרגומו מאירש לעברית את המס" פר "ריטשאלבין" - שכלל דובר אירש פירושיו, 'שניים חצין', - 'לשלושה ספר היצין' הרי שהם מריעים: "לא כא כבושם הזה... שלום עליכם על כאמת לראשונה בעברית..."

אבל מילא, ייפלה להם אלוהי הסופר רים, המשוררים, המתרגמים וחוקרי הספ" רות, הרי נערי 'סימן קריאה' אוכלים מכה ירו של כוננם הגדול, ואין לצפות מזה: למשהו אחר מאצ"ר קריאה ההתפעלות: "קדש קדוש קדוש!" מה שמכאוב ומת" מקצבים ההארמוניים, המלודיים, או המו- טוריים רחמנא ליצילן, אינם הולמים את הווייתו המסוכסכת, את עולמו הטרוף של האדם בן זמננו, וזכותו של כל אחד, כמיר כן, לכתוב ככל העולה על רוחו, שהרי אחמטובה כתבה שירה חרוזה, שקולה, הארמונית, כריתמים קצובים, סימטריים, ומי שבא להציג בפני הקורא, שאינו מכיר את שירתה כמקור, גירסה עברית שאינה אלא גריסת חצין צורמנית, שלמשמעה נומרות השערות, אינו אלא וייסן העושה וייסנותו קרדום לחפור בו.

מיה הוא שכל קריאת-ספר שלנו מתאמסת ומתרפסת בפני מעשה השארלטינות, ולא קם עדיין אחד בכל אנשי הספרות שלנו שיישלה אצבע כאשימה לעבר מעשה נובלות זה.

משה ספרא
הערה: למרות ההאשמות החסרות או- תן מטיח משה ספרא בפרופ' בנימין הרר שובסקי (ה. בנימין /או גבי דניאל), הרי שמדור זה פתוח, כפי שהיה בעבר, גם בפני הפרופסור.

קלסיקן עולמי

The Perfect Holiday Gift!
~THE BEST OF~
Sholom Aleichem
EDITED BY IRVING HOWE
and Ruth Wisé

Here are twenty-two of the most heartwarming and profound stories from the greatest Yiddish writer of modern times. 276 pp.

שלום עליכם מוכר ביום בקלסיקן עולמי, שספריו תורגמו לעשרות לשונות והוא נמכר במיליוני עותקים. עם תום שנות הקופורייט התחיל בישראל מירוש מפורסם ובלתי אחראי לתרגום שלום עלי כם לעברית, מירוש שבראשו עומד ב. הרשובסקי, השואף לקב" במישרד החינוך והתרבות את מענקי התרגום.

שירה

היכולת לנשום

מישל חדר (60), משורר ערבי הכותב בערבית ובעברית, אינו מוכר כמעט ל-ישראל השירה הישראלית. חדר הוא מהמעולים שבמשוררים הישראלים, וחטא אי-הכר-תו בין קהל חובבי השירה בא לידי קץ עם פירסום מיבחר מתורגם של שירתו מערבית לעברית, תחת הכותרת הצטנ-רות.

בניגוד למשוררים אחרים מבני-המיעו- טים, שמירב שירתם מוקדש למצוקות העם הפלסטיני בממד של סיסמאות על חשון האיכות השירית, הרי ששירתו של חדר עושה זאת בחלקה בעדנה שירית, העשיה להזכיר, ולו במעט, כמה משיריהם של

* מישל חדר - הצטברות; עורר: ששון סומך; מתרגמים: ששון סומך; מנחם מילטון; אליהו אגסי; נעים עריד; חזנה עמית-כוכבי; 45 עמודים; הוצאת הקיבוץ המאוחד (כריכה רכה).

זה לעומת זה:

"שירת הפגישה האחרונה" מאת התרגום המשוררת רחל ובתרגומו הרצחני של הפרופסור הרשובסקי.

תרגום: רחל
בחוה צמרמורת, אידעור, אך קלים צעדי כתמיד. על ידי השמאלית לבשתי הכסיה של היד הימנית. רק שלוש מדרגות, ידעתי, אך נדמה: מספרן כה רב... בין עצי אשוח הרוח התחנן: נמותה ידעתי. הגורל רמני, שומעה את? הגורל הרע, הפספך.
- חביבי חביבי, עניתי, גם אותי... אמותה אתך... זו שירת אהרונת פגישתנו... אל הבית הפכתי ראשי. בחדר-המיטות עוד נראה לי אהרן נרות צהוב, אדישי.

תרגום: הרשובסקי
קור פשט בחוה ולא חשתי, אך צעדי היו קלים. על יד ימין לבשתי כפפה של היד השמאלית. נדמה היה: הרבה מדרגות, וידעתי - הן רק שלוש! היה לחש סתווין בין תרזות: "תמותי אתי! בלי לחשוש! כי רמה אותי גורלך, לאה, זדוני, הפספך."
- עניתי: "אהובי, אהובי! גם אותי, נמותה יחיוני..." זהו שיר של פגישה אחרונה. העפתי עין אל בית חשך. רק נרות בחדר-השינה באור צהוב-אדיש החשו.